

Marieke van Doorninck

"Om verderf van een nog walgelijker aard te voorkomen"

NRC-Handelsblad, 16 oktober 1999

Met de legalisering en regulering van de exploitatie van vrijwillige prostitutie lijkt de Nederlandse overheid een geheel nieuwe weg in te slaan. Geen verbod meer op morele gronden, geen halfslachtig gedoogbeleid maar een officieel vergunningstelsel gebaseerd op de acceptatie van prostitutie als sociaal verschijnsel dat zich in elke maatschappij voordoet. De overheid kan op deze manier de prostitutiebranche controleren, excessen bestrijden en overlast beperken. Maar is deze pragmatische aanpak van de prostitutie wel zo nieuw? Door de eeuwen heen is er van overheidswege getracht de prostitutie beheersbaar te maken of te houden. Afhankelijk van de heersende zedelijke moraal werd naar oplossingen voor de problemen rond prostitutie gezocht.

In de Middeleeuwen werd prostitutie niet al te zeer vanuit een moralistisch standpunt beschouwd. Zowel door het kerkelijke als het wereldlijke gezag werd het als een oneerlijk (letterlijk zonder eer) maar ook als een onmisbaar verschijnsel gezien. De kerkvader Thomas van Aquino (1125 - 1274) vergeleek de prostitutie met een mestvaalt waar een paleis niet buiten kan als men niet wil dat het hele paleis gaat stinken. Veel Hollandse steden tolereerden prostitutie om de eerbare bewoonsters te behoeden voor 'vrouwenvercraftinghe en maechdenschenisse'. Prostitutie werd gereguleerd; er werden voorwaarden aan de uitoefening van het beroep gesteld. Zo mocht de vrouw niet getrouwd zijn, moest zij zich houden aan enkele kledingvoorschriften waarmee zij zich onderscheidde van eerbare vrouwen, was het voor getrouwde mannen en joden niet geoorloofd om prostituees te bezoeken en was prostitutie maar op bepaalde plaatsen in de stad toegestaan. In Amsterdam was het alleen aan de schout en zijn dienaren toegestaan om in de Pijl- en Halsteeg (de tegenwoordige Damstraat) hoerhuizen te houden. Vrouwen die zich niet wilden onderwerpen aan de regels van het stadsbestuur oefenden hun beroep elders in de stad illegaal uit. Maar werden zij daar betrapt dan werden ze 'met een troep gemeene vrouwen afgehaald om openlijk en onder trommelslag en fluiten naar de stegen te worden gebracht'.

Aan de betrekkelijk tolerante houding ten opzichte van prostitutie en het regulerende beleid kwam een eind toen tijdens de Opstand steeds meer Hollandse steden de Spaanse zijde en het katholicisme verlieten en de kant van Willem van Oranje en de hervorming kozen. In de zestiende en zeventiende eeuw was de kerkelijke invloed op het overheidsbeleid groot. Wat door de kerk werd gedefinieerd als zonde werd door de overheid vaak als misdrijf benoemd en vervolgd. Het tolereren van zonden zou immers Gods wraak over het land kunnen afroepen. Prostitutie en koppelarij werden beschouwd als een zonde en dus verboden.

Er werden ordonnanties uitgevaardigd waarin bordeelhouders en koppelaars bedreigd werden met het schavot, geseling of verbanning en 'sullen oock mede alle Hoeren en hoerije gebruyckende gestraft worden tot discretie van den Gerechte'.

Ondanks het verbod en de soms harde repressie bloeide de prostitutie in het de welvarende wereldhandelsstad Amsterdam. Het overheidsbeleid had voornamelijk invloed op de manier waarop prostitutie zich manifesteerde. Door de vervolgingen in de zeventiende eeuw bleef ze kleinschalig en verspreid over de hele stad. Prostituees werkten voor hoerwaardinnen, vaak ex-prostituees, in ruil voor kost en inwoning en afbetaling van haar schulden die ze hadden gemaakt voor het aanschaffen van werkkleding en opsmuk. In de avonduren ging de hoerwaardin met de twee à drie meisjes die voor haar werkten naar de musico of speelhuis om klanten op te pikken die zij na sluitingstijd meenamen naar het hoerhuis. Hoerwaardinnen die geen overlast veroorzaakten, ruzies met de buurt wisten te vermijden en ervoor zorgden dat de klanten niet werden bestolen konden er op rekenen dat zij door het stadsbestuur redelijk met rust werden gelaten; zij werden gedoogd.

In de achttiende eeuw werd de houding van de overheid ten aanzien van de prostitutie soepeler. Het ging de stadsbesturen met name om orde en rust, om de handhaving van de openbare orde en de openbare zedelijkheid. Straatprostituees werden opgepakt maar de speelhuisen werden ongemoeid gelaten. Omdat er niet meer werd vervolgd werd het voor de eigenaren van deze danszalen aantrekkelijk om te investeren in de inrichting, aankleding en uitbreiding van hun bedrijf. De meisjes

die tot die tijd alleen de huizen bezochten om klanten op te pikken werden intern geplaatst. De speelhuizen ontwikkelden zich in die tijd tot gesloten luxe bordelen met soms wel dertig meisjes in dienst. De *openbare* orde en zedelijkheid waren hiermee gebaat, er liepen geen prostituees met dronken klanten 's nachts nog over straat. Het prostitutiebedrijf speelde zich af achter de gesloten deuren van de zogenaamde 'stille huizen'.

In de militaristische Napoleontische tijd was voor veel regeringen de gezondheid van de manschappen een hogere prioriteit dan de zedelijkheid. Om te voorkomen dat veel soldaten voor de veldslag al zouden worden geveld door de venusziekte (syfilis) stelde Napoleon in zijn gebieden het reglementeringsstelsel in. Prostituees werden gedwongen zich te laten registreren en zich twee maal per week op geslachtsziekten te laten controleren. De bordeelbazen waren, gezien de grote investeringen die zij hadden gedaan in hun bedrijven, genoodzaakt om aan de politievoorschriften te voldoen. Het reglementeringsstelsel paste goed in de tijdgeest van het begin van de negentiende eeuw. Prostitutie werd in deze tijd gezien als een noodzakelijk kwaad aangezien seksuele onthouding bij mannen zou kunnen leiden tot melancholie en gebrekkige levenslust. Voor ongehuwde mannen was het dus noodzakelijk dat "een aantal vrouwen zich opoffert om de rest van de vrouwen te sparen en zo verderf van nog walgelijker aard te voorkomen". De registratie en de keuringen die ook na de Franse tijd in de meeste Nederlandse steden bleven plaatsvinden zorgden voor een tweedeling in de prostitutie. Enerzijds waren er de grote bordelen waar gewerkt werd volgens de politievoorschriften, anderzijds ontstonden overal nieuwe, clandestiene vormen van prostitutie waar vrouwen werkten die zich niet aan het regime van het bordeel wilden onderwerpen. De bordeeleigenaren moesten daarom steeds vaker in het buitenland op zoek naar meisjes. Zo ontstond aan het eind van de negentiende eeuw een internationale vrouwenhandel. Als aanklacht tegen de 'handel in blanke slavinnen', de onmenselijke behandeling van de meisjes en de onzedelijkheid in het algemeen kwamen er overal in Europa anti-prostitutiebewegingen. In Nederland werd door ds Pierson de Nederlandse Vereeniging tegen de Prostitutie opgericht die voornamelijk ageerde tegen de regering die de 'gewettigde ontucht' toestond. De Middernachtzending richtte zich op de prostituant die zij door middel van postten bij bordelen trachtte te weerhouden van zijn voorgenomen bezoek. Mede dankzij de inspanningen van deze bewegingen wiens invloed duidelijk was bij de hoge gezagsdragers maar ook omdat het paste in het de mentaliteit en strenge zedelijke moraal van die tijd, werd in 1911 het bordeelverbod (WvS. art.250bis) aangenomen. Deze wet stelt niet de prostitutie zelf maar het aanzetten tot ontucht van derden strafbaar stelde. Het was niet de bedoeling het slachtoffer, de prostituee, te straffen maar de daders, de vrouwenhandelaars en de bordeeleigenaars.

Het prostitutiebedrijf liet zich, net als in vroeger tijden niet uitbannen door een wetsartikel. Het bedrijf werd weer kleinschalig en verspreidde zich over de stad. Achter een façade van fatsoenlijke bedrijven als massagesalons, kunsthandel en tabakswinkel verschanste zich clandestiene huizen van ontucht. De speciaal opgerichte zedenpolitie had al snel door dat zeker in oude prostitutiewijken, zoals rond het Oude Kerkplein in Amsterdam, de prostitutie toch niet zou verdwijnen en liet de vrouwen werken zolang ze dit niet te opvallend deden. Zij mochten bijvoorbeeld niet in de deuropening gaan staan, maar wel met de gordijnen op een heel klein kiertje achter het raam zitten om met een klein tikje op de ruit een eventuele klant haar aanwezigheid kenbaar te maken. Het gedogen was begonnen. Naarmate de jaren verstreken mochten de gordijnen steeds verder open. De vrouwen zaten vaak 'op een halfje' bij de besteedster. De helft van de verdiensten van de prostituee ging dus naar de eigenaresse van de kamer.

De jaren zestig en vooral zeventig hebben een grote invloed gehad op de prostitutie. De seksuele revolutie vond zijn weerslag in de prostitutie. De minder strenge seksuele moraal zorgde voor een steeds openlijker gedoogbeleid ten aanzien van de exploitatie van prostitutie.

Voor de eigenaren van de clandestiene huizen werd het aantrekkelijk om te investeren in de inrichting, aankleding en uitbreiding van hun bedrijf. Er ontstonden grote luxe bordelen die binnenkort worden gelegaliseerd en door de lokale overheden in het kader van een vergunningstelsel aan regels worden gebonden.

Overheidsbeleid volgt de zedelijke moraal en de prostitutie neemt die vorm aan waarin zij het gezien de moraal en het beleid het best kan gedijen. In tijden van verbod is de prostitutie een kleinschalig, over de stad verspreid en meestal door vrouwen gerund bedrijf. In tijden van openlijk gedogen is het grootschalig, vaak geconcentreerd en door mannen bestierd. In tijden van reglementering is er een

tweedeling; enerzijds zijn er door de overheid gecontroleerde grote bordelen, anderzijds bestaat er een clandestien circuit waarin diegenen werken die niet aan de regels kunnen of willen voldoen. In welke tijd zitten we nu, wordt het een herhaling van zetten of breekt er toch een nieuwe tijd aan voor de prostitutie en zal zij binnen het vergunningstelsel nieuwe vormen vinden waarin zij zich kan manifesteren en waarin wellicht zij die werk doen ook het bedrijf runnen?